

ναι πρόθυμο να προσφέρει στην ορθή απονομή της δικαιοσύνης, και όχι επειδή έδωσε διαβεβαίωση επικαλούμενο την τιμή του. Εξάλλου, αν τα όσα καταθέσει δεν ανταποκρίνονται στην αλήθεια, θα ακολουθήσουν οι ποινές που προβλέπονται στο ποινικό δίκαιο και οι οποίες θα επιβληθούν εξαιτίας της απόκρυψης ή της παραποίησης της αλήθειας (είτε δώσει είτε δεν δώσει διαβεβαίωση στην τιμή και την υπόληψή του).

iii. Εξάλλου, σε αρκετά δικονομικά συστήματα, μεταξύ αυτών και στο ελληνικό, αρκετές κατηγορίες ατόμων εξετάζονται στην ποινική διαδικασία απαλλασσόμενα από το νόμο της υποχρέωσης να δώσουν όρκο (θρησκευτικό ή απλής διαβεβαίωσης στην τιμή τους), είτε για λόγους φυσικής ανικανότητας (λ.χ. ανήλικοι ή άτομα με εξασθενημένη τη διάνοια) είτε για λόγους νομικής ανικανότητας (λ.χ. στερημένοι των πολιτικών δικαιωμάτων εξαιτίας καταδίκης) είτε επειδή προσδοκούν συμφέροντα από την έκβαση της δίκης (άρθρ. 221 ελλ.Κ.Π.Δ.). Τέτοιοι «ύποπτοι» μάρτυρες θεωρούνταν από πολύ παλιά οι «άτιμοι» οι «μίμοι» και οι «θηριομάχοι» και οι «ορχησταί»¹¹, καθώς και οι «συκοφάνται ή μοιχοί ή κλέπται» αλλά και «αι γυναίκες και οι άνηβοι»¹². Αξίζει να σημειωθεί, ότι τα παλαιότερα δικονομικά συστήματα, φερόμενα με περισσότερη ειλικρίνεια απαγόρευαν την κατάθεση των «υπόπτων» μαρτύρων, ενώ ο ελληνικός κώδικας ποινικής δικονομίας απλά τους απαλλάσσει από την υποχρέωση να συνοδεύσουν την κατάθεσή τους με όρκο· δηλ. δεν τους απαλλάσσει από τις κυρώσεις του ποινικού δικαίου σε περίπτωση ψευδούς μαρτυρίας τους αλλ' απλά φροντίζει να τους προστατεύσει από τη θεική τιμωρία!

Δεν μένει αμφιβολία από όσα προηγήθηκαν, ότι κατά την εξέταση τρίτων προσώπων (μαρτύρων, πραγματογνωμόνων, ερμηνέων) η υποχρέωση να δίδουν (θρησκευτικό) όρκο ή πανηγυρική διαβεβαίωση με επίκληση της τιμής ή/και της συνείδησής τους δεν έχει σήμερα κανένα

11. Κατά τον κανόνα του ρωμαϊκού δικαίου Ν. 9 Κωδ. 4.20 de testibus, που πέρασε στα Βασιλικά, XXI 1.33, και διατηρήθηκε στην Εξάβιβλο του *Αρμενοπούλου* (Βιβλ. Α', τίτλ. στ', 21), παρόλο που όλοι οι μάρτυρες έπρεπε να ορκίζονται, ωστόσο οι εντιμότεροι έπρεπε να γίνονται πιστευτοί («Δει τους μάρτυρας πρότερον ομνύναι, πριν ή μαρτυρήσωσι. Δει δε τοις τιμωτέροις μάλλον πιστεύνειν»).

12. Βλ. *Αρμενοπούλου*, Εξάβιβλος, Βιβλ. Α', τίτλ. στ', Περὶ μαρτύρων, 7, 9.

νόημα και πρέπει να καταργηθεί. Η απειλή των ποινών της ψευδούς κατάθεσης αποτελεί αρκετά ισχυρό μέσο ελέγχου της αλήθειας, όσων καταθέτουν στην ποινική διαδικασία.

Γ) Η απειλή ποινικών κυρώσεων

Για όσους δεν επηρεάζονται από τα προεκτεθέντα στοιχεία, το ποινικό δίκαιο από τα πρώτα του βήματα περιέλαβε την απειλή ποινικών κυρώσεων εναντίον όσων αρνούνται ή αποκρύπτουν ή διαστρεβλώνουν την αλήθεια που περιέχεται σε όσα μεταφέρουν στο δικαστήριο.

Ο Ελληνικός Ποινικός Κώδικας, στο ενδέκατο κεφάλαιο του Ειδικού Μέρους (Βιβλ. Β', άρθρ. 224-234) για τα «Εγκλήματα σχετικά με την απονομή της Δικαιοσύνης» απειλεί ποινικές κυρώσεις κατ' εκείνων οι οποίοι καταθέτουν εν γνώσει τους ψέματα ή αποκρύπτουν ή αρνούνται την αλήθεια (ως μάρτυρες, ως πραγματογνώμονες, ως ερμηνείς) (άρθρ. 224-228) ή εν γνώσει και ψευδώς καθιστούν άλλον ύποπτο στην αρχή ότι τέλεσε έγκλημα επιδιώκοντας την ποινική δίωξή του (άρθρ. 229)¹³.

§ 3. Ο ΦΥΣΙΚΟΣ ΕΞΑΝΑΓΚΑΣΜΟΣ ΣΕ ΚΑΤΑΘΕΣΗ ΤΗΣ ΑΛΗΘΕΙΑΣ

A) Η χρησιμοποίηση βασανιστηρίων. Η ανάκριση «τρίτου βαθμού»

Η πρακτική της χρησιμοποίησης κατά την ανάκριση βασανιστηρίων ήταν γνωστή σ' όλες τις αρχαίες νομοθεσίες, χωρίς εξαίρεση της ελληνικής και της ρωμαϊκής από την οποία κληροδοτήθηκε στις νομοθεσίες των ευρωπαϊκών κρατών, και διατηρήθηκε μέχρι τους νεώτερους χρόνους, όπως στην εισαγωγή συνοπτικά περιγράφηκε¹⁴.

13. Δεν έχει νόημα η ανάπτυξη εδώ των πιο πάνω διατάξεων του Π.Κ. ή της σχετικής βιβλιογραφίας. Αντί άλλων βλ. *Ζαχαροπούλου*, Ελληνικός Ποινικός Κώδικας, Αθήναι 1950, σ. 224 επ., *Η. Γάφου*, Ποινικόν Δίκαιον, Ειδ.Μ., τ. Β', εκδ. οίκος Αφοί Σάκκουλα, Αθήναι 1959, σ. 115 επ., *Α. Μαργαρίτη*, Εγκλήματα περί την απονομή της δικαιοσύνης. Άρθρ. 224-234 Π.Κ., εκδ. Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη 1986.

14. Βλ. εκτενέστερα *Γαρδίκια*, Αστυνομική, σ. 297 επ., *Τρωιάννου*, Σκέψεις για τα ποινικά αποδεικτικά μέσα στην Κεφαλονιά του 17ου αιώνα, ό.π., σ. 303 επ., *Α.*

Στην αρχή σε βασανιστήρια υποβάλλονταν μόνον οι δούλοι και οι ξένοι αλλ' αργότερα κάθε κατηγορούμενος. Αξίζει να σημειωθεί, ότι σε βασανιστήρια άλλοτε υποβάλλονταν και οι μάρτυρες (Πανδέκται, 21.5 de testibus, Βασιλικά XXI. 1, 20, Αρμενοπούλου, Εξάβιβλος, Βιβλ. Α', τίτλ. στ': Περί μαρτύρων 1: «Οι άγνωστοι των μαρτύρων και βασανιζέσθωσαν, ει δεήσει», 12: «Πάντες οι καλούμενοι προς μαρτυρίαν εν τη προς βασιλέα φερομένη καθοσιώσει, του πράγματος απαιτούντος, βασανίζονται και οι ήττονες των δεκατεσσάρων ετών και οι μείζονες»).

Με τη γαλλική ordonnance του 1670 (τίτλ. XIX, άρθρ. 1 και 2) τα βασανιστήρια διακρίθηκαν σε δύο φάσεις: α) την προπαρασκευαστική, κατά την ανάκριση, με σκοπό την ομολογία του κατηγορουμένου για την ενοχή του (όταν υπήρχε σε βάρος του όχι πλήρης απόδειξη αλλά «αρχή απόδειξης»). β) την προηγούμενη της θανατικής ποινής, οπότε επιβάλλονταν μόνο σε ήδη καταδικασμένους σε θάνατο, με σκοπό την αποκάλυψη των συνενόχων τους. Ανάλογα πάλι με τη βαρύτητα και τη διάρκεια τους διακρίνονταν σε «συνηθισμένα» και σε «εξαιρετικά» βασανιστήρια¹⁵.

Την πρακτική αυτή καυτηρίασε ο *Beccaria* στο επαναστατικό για την εποχή εκείνη βιβλίο του *Dei delitti e delle pene* (Ch. XII, De la Torture) (1764)¹⁶ και κατάργησε τελικά η γαλλική επανάσταση με διάταγμα της Συντακτικής Συνέλευσης της 8ης και 9ης Οκτωβρίου 1789.

Η εκ νέου νομιμοποίηση των βασανιστηρίων με διάταγμα της 12ης Ιουνίου 1942 από το χιτλερικό 3ο Reich αποτελεί ίσως το πιο μελανό σημείο της ιστορίας του ποινικού δικονομικού δικαίου στον αιώνα μας.

Σπινέλλη, Η αντιμετώπιση των βασανιστηρίων στην Ελλάδα, στον τόμο του ίδιου *Μελέτες Ποινικών Επιστημών*, εκδ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2001, σ. 369-396, Δ. Σπυράκου, *Folter als Problem des Strafrechts* (δ.δ.), Frankfurt a.M. 1990, F. Hélie, *Traité de l'instruction criminelle*, Liv. I, Paris 1845, σ. 24 επ., 87 επ., 225, Collignon, *Les découvertes dangereuses*, σ. 560.

15. Βλ. G. Vidal - J. Magnol, *Cours de droit criminel et de science pénitentiaire*, Paris 1949, σ. 887 σημ. 1. Βλ. επίσης σχετικά E. Peters, *Inquisition*, Los Angeles U.S.A. 1989, Γ. Καλφάλη, Η περάτωση της ανακρίσεως, εκδ. Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη 1995, σ. 32 επ.

16. Βλ. *Le Traité des délits et des peines de Beccaria*, intr. M. Ancel - G. Stefani, Paris 1966.

Αλλ' ενώ με την παραπάνω εξαίρεση τα βασανιστήρια έπαυσαν να αποτελούν δικονομικό θεσμό, εντούτοις δεν εξαφανίσθηκαν εντελώς αλλά αλλάζοντας μορφή διατηρήθηκαν στην πρακτική, αμαυρώνοντας τον πολιτισμό μας. Πρόκειται για τις διάφορες μεθόδους που επινοήθηκαν -σε ανώμαλες κυρίως περιστάσεις, από στρατιωτικές αρχές κατοχής εναντίον πατριωτών, από μυστικές υπηρεσίες εναντίον κατασκόπων, εναντίον πολιτικών αντιπάλων κλπ.- για την απόσπαση «ομολογιών» από κατηγορούμενους ή αποκάλυψη πληροφοριών από «υπόπτους», μάρτυρες κ.ά. και οι οποίες δεν ξεχάστηκαν ύστερα αλλά χρησιμοποιούνται σε μικρότερη ή μεγαλύτερη έκταση από ασυνείδητα αστυνομικά όργανα και στα δύο ημισφαίρια του πλανήτη μας. Τέτοιες μεθόδους ο *Graven* απαριθμεί ενδεικτικά την κούραση, τη στέρηση τροφής και νερού, τις απειλές, τα κτυπήματα με αντικείμενα που δεν αφήνουν ίχνη, τον εγκλεισμό σε κελιά που τα λυμαινούνται παράσιτα έντομα ή τη νύκτα σε νεκροτομεία ανάμεσα σε πτώματα, τα διαφόρων ειδών ηλεκτροσόκ, το τράβηγμα από τα πόδια και τα μαλλιά, και όλες τις μορφές ανάκρισης που διαρκούν μέρα και νύκτα μέχρι την εξάντληση εκείνου που επιμένει να αρνείται. Όχι σπάνια η προσφυγή σε τέτοιες μεθόδους συνδυάζεται με την αναγκαστική χορήγηση φαρμάκων ή χημικών ουσιών, που έγιναν γνωστές σαν «χάπια ομολογίας» ή «φάρμακα ενοχής», με τα οποία επιτυγχάνεται η «εγχείρηση» της βούλησης ή της προσωπικότητας¹⁷.

Αυτού του είδους η απαράδεκτη εξέταση του κατηγορουμένου ή, ενίοτε, και των μαρτύρων πήρε το όνομα της ανάκρισης «τρίτου βαθμού» (third degree- passage à tabac).

17. Βλ. J. Graven, *Le problème de nouvelles techniques d'investigation au procès pénal*, *Revue S.C.* 1950, σ. 313 επ., σ. 317, σημ. 1. Παρόμοιες μεθόδους απαριθμεί ο *Γαρδίκας*, Η αξία της διά μαρτύρων αποδείξεως, σ. 193, όπου μεταξύ άλλων αναφέρονται: «η επί ώρας παρατεινομένη εξέταση, εξαντλούσα διανοητικός και ψυχικός τον εξεταζόμενο, η μη παροχή επαρκούς τροφής και ανέσεων, η σκληροτέρα στρωμένη προς ύπνον, το ουχί άνετον κάθισμα κατά την μακράν παρατεταμένη ανάκριση, η στέρησης του καπνού, η δημιουργία ψυχικών ερεθισμάτων και συγκινήσεων, η υπόσχεσις απολαύσεων και αμοιβών, καθόλου ειπείν οιαδήποτε ψυχική πίεσις και ενόχλησις αποβλέπουσα εις κατάθεσις ωρισμένου αποτελέσματος»· επίσης, ο εγκλεισμός σε ανθυγιεινό κελί (σ. 189), η ορθοστασία επί ώρες (σ. 191) κ.ά.

Το αναμφισβήτητο γεγονός της διατήρησης στην εποχή μας της τακτικής της χρησιμοποίησης βασανιστηρίων προκάλεσε την ανάγκη του ειδικότερου προσδιορισμού της έννοιάς τους και του περιεχομένου της. Έτσι, με την Απόφαση 3452 της 9ης Δεκεμβρίου 1975 η Γενική Συνέλευση του Ο.Η.Ε. χαρακτήρισε τα βασανιστήρια «έγκλημα κατά της ανθρώπινης αξιοπρέπειας» και δέχθηκε ότι «βασανιστήρια» (torture) αποτελούν (άρθρ. 1, παρ. 1) οποιεσδήποτε πράξεις με τις οποίες σκόπιμα προκαλείται σοβαρός φυσικός ή πνευματικός πόνος ή ταλαιπωρίες από μέρους ή με την παρότρυνση κρατικού οργάνου για απόσπαση πληροφοριών ή ομολογίας, και επίσης (άρθρ. 1, παρ. 2) κάθε έντονο και σκόπιμο είδος σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή ποινής. Η τελευταία αυτή παράγραφος είναι αξιοσημείωτη, γιατί υπάγει στα βασανιστήρια την απάνθρωπη ή ταπεινωτική μεταχείριση, ενώ το άρθρ. 3 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα τις ξεχωρίζει. Επιπρόσθετα, η Γενική Συνέλευση του Ο.Η.Ε., έχοντας υπόψη προφανώς, ότι η χρησιμοποίηση βασανιστηρίων διευκολύνεται κατά κανόνα από τη συνδρομή οργάνων εφαρμογής του νόμου και γιατρών, υιοθέτησε: α) στις 17 Δεκεμβρίου 1979 έναν «Κώδικα Συμπεριφοράς των οργάνων εφαρμογής του νόμου», όπου όχι μόνον απαγορεύεται κάθε πράξη βασάνου ή άλλης σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής συμπεριφοράς (άρθρ. 5) αλλ' επιβάλλεται ο σεβασμός και η προστασία της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (άρθρ. 2)· β) στις 18 Δεκεμβρίου 1982 με την απόφαση 37/194 (υιοθέτησε) τις «Αρχές Ιατρικής Ηθικής», όπου η ενεργητική ή παθητική συμμετοχή γιατρών σε πράξεις ή απόπειρες βασανιστηρίων ή άλλης σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης συνιστά βαρεία παράβαση της ιατρικής ηθικής και διεθνές έγκλημα¹⁸. Κατάληξη αυτής της κίνησης αποτέλεσε η υιοθέτηση από τη Γενική Συνέλευση του Ο.Η.Ε. στις 10 Δεκεμβρίου 1984 της «Σύμβασης κατά των Βασανιστηρίων και Άλλης Σκληρής, Απάνθρωπης ή Ταπεινωτικής Μεταχείρισης ή Ποινής», η οποία άνοιξε προς υπογραφή στις 4 Φεβρουαρί-

18. Τα δύο πιο πάνω κείμενα δημοσιεύτηκαν και στην ελληνική γλώσσα στο δημοσίευμα της Ελληνικής Επιτροπής της Διεθνούς Αμνηστίας, Κανόνες για την προστασία των ανθρώπων από τα βασανιστήρια, απόδοση από το Codes of Professional Ethics, Amnesty International Publications, 2nd ed. 1984.

ου 1985. Η χώρα μας κύρωσε κατά το άρθρ. 28 παρ. 1 Συντάγματος την ενλόγω Σύμβαση του Ο.Η.Ε. με το ν. 1782/1988 «Κύρωση της Σύμβασης κατά των βασανιστηρίων και άλλων τρόπων σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας».

Ακολουθώντας ένα παράλληλο δρόμο, η Κοινοβουλευτική Συνέλευση του Συμβουλίου της Ευρώπης επιδιώκοντας τους ίδιους στόχους, υιοθέτησε την Απόφαση 690 (1979) με θέμα «Διακήρυξη για την Αστυνομία», την οποία ακολούθησε η Σύσταση 858 (1979) πάνω στο ίδιο θέμα¹⁹. Αλλ' η ενλόγω Απόφαση δεν φαίνεται να έγινε δεκτή με ευμένεια από την Επιτροπή Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης.

Εδώ πρέπει να σημειωθεί, ότι το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου στην απόφασή του στην υπόθεση της Ιρλανδίας κατά του Ηνωμένου Βασιλείου²⁰, δέχτηκε κατά πλειοψηφία (13 ψήφων προς 4) ότι δεν αποτελούν βασανιστήρια αλλά μόνον απάνθρωπη και ταπεινωτική μεταχείριση οι γνωστές «πέντε τεχνικές ανάκρισης», δηλ.: i) η υποχρέωση των κρατουμένων να έχουν σκεπασμένο το κεφάλι με μαύρο σάκκο· ii) η συνεχής ορθοστασία απέναντι σε τοίχο· iii) η υποβολή τους σε συνεχή και μονότονο θόρυβο· iv) η στέρηση του ύπνου, και v) η ελάττωση στο ελάχιστο της τροφής και του νερού (μία φέτα ψωμί και ένα ποτήρι νερό κάθε έξι ώρες). Είναι τιμητικό για τη χώρα μας, ότι ανάμεσα στους δικαστές που μειοψήφισαν βρίσκεται και ο Έλληνας δικαστής, καθηγητής Δ. Ευρυγένης²¹.

Ακολούθησε, ωστόσο, η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την πρόληψη των βασανιστηρίων και της απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας, η οποία υπογράφηκε στο Στρασβούργο στις 26 Νοεμβρίου 1987, με θεμέλιό της το άρθρ. 3 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την Προστασία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων («ουδείς επιτρέπεται να υποβληθεί σε βασανιστήρια ούτε σε ποινές ή μεταχείριση απάνθρωπη ή εξευτελιστική»). Και αυτή τη Σύμβαση κύρωσε η χώρα μας με το ν.

19. Το κείμενο της Απόφασης 690 (1979) «on the Declaration on the Police» δημοσιεύεται στο C.E., Activities of the Council of Europe in the field of Human Rights in 1979, Strasbourg 1980, σ. 33 επ.

20. Βλ. Conseil de l'Europe, Cour Européenne des Droits de l'homme, Affaire Irlande contre Royaume - Uni, Arrêt, Strasbourg 18 janvier 1978.

21. Βλ. σχετικά Ν. Βαλτικού, Η νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου σχετικά με το άρθρο 3 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, ΕΕΕυρΔ 1:1990, σ. 3 επ.

1949 της 31/31.5.1991 «Κύρωση σύμβασης για την πρόληψη των βασανιστηρίων και της απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας».

Με μια επαινετή πρωτοβουλία του, ο Έλληνας συνταγματικός νομοθέτης όρισε, ότι «Τα βασανιστήρια, οποιαδήποτε σωματική κάκωση, βλάβη υγείας, ή άσκηση ψυχολογικής βίας, καθώς και κάθε άλλη προσβολή της ανθρώπινης αξιοπρέπειας απαγορεύονται και τιμωρούνται, όπως νόμος ορίζει» (άρθρ. 7 παρ. 2 Συντ. 1975/1986/2001). Σε υλοποίηση της επιταγής αυτής ψηφίστηκε ο ν. 1500/1984 «περί ποινικού κολασμού των βασανιστηρίων»²², ο οποίος κατέστησε τα βασανιστήρια έγκλημα κατά του πολιτεύματος, με τη σκέψη ότι τούτο «δεν προσβάλλει μόνο τα αγαθά του ατόμου... αλλά κυρίως την ίδια την υπόσταση της Πολιτείας, η οποία ως δημοκρατική αισθάνεται η ίδια βαθύτατα θιγόμενη από τη διαστροφή της εξουσίας της, με απανθρωπιές που κακοποιούν την ανθρώπινη αξία» (Εισηγητική Έκθεση Υπ. Δικ. Γ.-Α. Μαγκάκη της 15ης Μαΐου 1984).

Πάρα τα όσα γράφει η Εισηγητική Έκθεση στο νομοσχέδιο που έγινε ν. 1500/1984, παραμένει περιεργο το γεγονός, ότι έννομο αγαθό που προσβάλλεται με τα βασανιστήρια προσδιορίζεται σ' αυτήν το πολίτευμα (αντί της ανθρώπινης ζωής, της σωματικής ακεραιότητας και της αξίας του ανθρώπου, όπου ορθά κατά τη γνώμη μου το τοποθέτησε ο *Μανωλεδάκης*, ό.π.). Θα μπορούσε να υποπτευθεί κάποιος, ότι πίσω από τη θέση αυτή βρίσκεται η σκέψη πως σε περίπτωση βασανιστηρίων (υποκείμενο των οποίων είναι «υπάλληλος ή στρατιωτικός, στα καθήκοντα του οποίου ανάγεται η δίωξη ή η ανάκριση ή η εξέταση αξιόποινων πράξεων ή πειθαρχικών παραπτωμάτων ή η εκτέλεση ποινών ή η επιμέλεια κρατουμένων»: άρθρ. 137Α Π.Κ.), το Κράτος δεν έχει καμιά απολύτως ανάμειξη ή ευθύνη, αφού το ίδιο είναι ο φορέας του εννόμου αγαθού που προσβάλλεται («πολίτευμα του Κράτους»)²³. με άλλα λόγια, ότι το Κράτος ως

22. Βλ. σχετικά *Δ. Σπινέλλη*, Βασανιστήρια: Ένα μη συμβατικό αξιόποινο αδίκημα που εγκληματοποιήθηκε πρόσφατα στην Ελλάδα, Έγκλημα και Κοινωνία 2, 1987, σ. 51 επ. Την αναγκαιότητα θέσπισης ιδιώνυμου νόμου είχαν τονίσει ήδη ο *Ι. Μανωλεδάκης*, Ποινική αντιμετώπιση των βασανιστηρίων, Νομικός διάλογος 1980, τεύχ. 4, σ. 18, και ο *Αθανασόπουλος*, ό.π. σ. 14.

23. Πρβλ. *Δ. Σπινέλλη*, Η εσχάτη προδοσία ανάμεσα στο παρελθόν και στο μέλλον, σειρά Ποινικά αρ. 3, Αθήνα-Κομοτηνή 1979, σ. 58, 60, 89 κ.ά. Άλλωστε, οι ερμηνευτές κατά κανόνα, αναφερόμενοι στα εγκλήματα του Α' Κεφ. του Ειδ.Μ. του ποινικού μας κώδικα -όπου τοποθετήθηκαν οι διατάξεις για τον ποινικό κολασμό

φορέας του εννόμου αγαθού που προσβάλλεται είναι το θύμα (!) του εγκλήματος των βασανιστηρίων.

Κατά το άρθρ. 137Α Π.Κ. (που προστέθηκε από το ν. 1500/1984) «βασανιστήρια συνιστούν κάθε μεθοδευμένη πρόκληση έντονου σωματικού πόνου ή σωματικής εξάντλησης επικίνδυνης για την υγεία ή ψυχικού πόνου ικανού να επιφέρει σοβαρή ψυχική βλάβη, καθώς και κάθε παράνομη χρησιμοποίηση χημικών, ναρκωτικών ή άλλων φυσικών ή τεχνικών μέσων με σκοπό να κάψουν τη βούληση του θύματος». Κατά συνέπεια, όχι μόνον απαγορεύεται η προσφυγή κατά την ανάκριση σε βασανιστήρια (με δικονομική συνέπεια την ακυρότητα των «αποδείξεων» που αποκτήθηκαν με τέτοιο παράνομο τρόπο· ακυρότητα απόλυτη κατά το άρθρ. 171, παρ. 1, εδ. δ' Κ.Π.Δ.) αλλά τιμωρείται με κάθειρξη ο υπάλληλος ή στρατιωτικός, στα καθήκοντα του οποίου ανάγεται η δίωξη κλπ., που θα τα χρησιμοποιήσει. Αλλ' όπως με δεικτικότητα αλλά σοφά παρατηρήθηκε, «άλλο ο νόμος κι άλλο η καθημερινή πρακτική» και πριν στεγνώσει το τυπογραφικό μελάνι του τροποποιημένου ποινικού κώδικα (από το ν. 1500/1984 για τον ποινικό κολασμό των βασανιστηρίων) δημοσιεύτηκαν καταγγελίες για βασανισμού²⁴.

Β) Ο υπνωτισμός

Η ιδέα της χρησιμοποίησης του υπνωτισμού ως μέσου για την απόσπαση από τον κατηγορούμενο ειλικρινών απαντήσεων είναι αρκετά παλιά²⁵. Κι αυτό επειδή θεωρείται, ότι όταν το άτομο περιέρχεται σε κατάσταση υποϋπνωσης (όχι πλήρους ύπνου) εξασθενούν οι βουλευτικές του ικανότητες, των οποίων η λειτουργία είναι αναγκαία για να μπορέσει το εξεταζόμενο άτομο να αποκρύψει την αλήθεια ή να εκθέ-

των βασανιστηρίων- τα ονομάζουν εγκλήματα κατά της «εσωτερικής υπόστασης ή ύπαρξης του Κράτους»: βλ. *Σπινέλλη*, ό.π., σ. 4, *Η. Γάφου*, Ποινικόν δίκαιον, Ειδ.Μ., τεύχ. Α', Αθήναι 1957, σ. 11.

24. Βλ. *Μ. Παναγιωτόπουλου*, Βασανιστήρια, «Τέταρτο» Φ/ριος 1986. Βλ. επίσης *Δ. Σπινέλλη*, Ποινικοποίηση των βασανιστηρίων: επίσημη στάση και πραγματικότητα, Υπεράσπιση 1, 1993, σ. 31 επ.

25. Βλ. σχετικά *Κ. Βουγιούκα*, Η ψυχολογία εις την υπηρεσίαν της εγκληματολογικής επιστήμης, «Προμηθεύς» ΣΤ', σ. 13 επ.

σει ψέματα. Από τότε, όμως, που ο υπνωτισμός άρχισε να γίνεται αντικείμενο επιστημονικής εξέτασης, άρχισαν και οι αντιρρήσεις για τη χρησιμοποίηση της ανάλογης ανακριτικής μεθόδου.

Ήδη, ο *Ferri* αναγνώριζε ότι από την εφαρμογή του υπνωτισμού στις δικαστικές έρευνες δεν πρέπει να συνάγονται συμπεράσματα με δικονομική αξία, δεδομένου ότι η επιστήμη δεν είχε ελέγξει ακόμη (τότε) τη βεβαιότητα των πορισμάτων του. Θεωρούσε όμως αναμφισβήτητο, ότι η επιστημονική συλλογή των αποδείξεων στην ποινική δίκη θα μπορούσε να βρει αποτελεσματική βοήθεια στη μέθοδο του υπνωτισμού²⁶.

Τα επιχειρήματα με τα οποία η μέθοδος του υπνωτισμού τελικά αποκλείστηκε από την ανάκριση του εγκλήματος είναι ουσιαστικά, νομικά και ηθικά:

1. Τα ουσιαστικά επιχειρήματα είναι βασικά η έλλειψη επιστημονικού χαρακτήρα στη μέθοδο του υπνωτισμού, το γεγονός ότι εν πάση περιπτώσει δεν είναι όλα τα άτομα δεκτικά υπνωτισμού, ο κίνδυνος υποβολής του υπνωτισμένου από τον υπνωτιστή και η έλλειψη ασφαλούς γνωρίσματος για το ότι το άτομο είναι πραγματικά υπνωτισμένο ή απλώς υποκρίνεται²⁷.

Ασχετα από αυτά, και η αξία της κατάθεσης που δίνεται σε κατάσταση υπνωτισμού είναι αμφισβητούμενη, γιατί η κατάθεση μπορεί να είναι μερικά ή ολικά ψευδής. Αυτό οφείλεται αφενός στο γεγονός ότι το υπνωτισμένο άτομο διατηρεί την ικανότητά του να αρνηθεί να απαντήσει, αν πραγματικά δεν επιθυμεί να δώσει απάντηση, ή να απαντήσει ψευδώς και αφετέρου στο γεγονός ότι η τάση ορισμένων ατόμων προς το ψέμα έχει τόσο βαθιές ρίζες ώστε να εκδηλώνεται ακόμη κι όταν το άτομο είναι υπνωτισμένο²⁸.

2. Τα νομικά επιχειρήματα κατά της χρησιμοποίησης της εν λόγω μεθόδου είναι η προσβολή της ατομικής ελευθερίας και η παραβίαση των δικονομικών δικαιωμάτων του κατηγορουμένου (λ.χ. του δικαιώ-

26. Βλ. *Ferri*, Κοινωνιολογία του εγκλήματος, σ. 574.

27. Βλ. *Γιώτη*, Ο ορρός της αληθείας, σ. 6, *Ι. Ζησιάδου*, Η εξέταση του κατηγορουμένου, σ. 39, *Gorphe*, L'appréciation, σ. 127.

28. Βλ. *B. Di Tullio*, Avowals While Under Hypnotism, I.C.P. Review, 2nd year May 1947, Nr. 8, σ. 21, 22, *Ι. Ζησιάδου*, Η εξέταση του κατηγορουμένου, σ. 39.

ματος σιγής του κ.ά.), δεδομένου ότι η ύπνωση του ατόμου αποτελεί ειδική μορφή ψυχικής βίας²⁹. ακόμη και η κατά συναίνεση εξέταση του κατηγορουμένου σε ύπνωσή του, πρέπει να θεωρείται για τους παραπάνω λόγους ανεπίτρεπτη³⁰.

3. Τα ηθικο-νομικά, τέλος, προβλήματα γεννώνται από το ενδεχόμενο πρόκλησης ψυχικής βλάβης, εξαιτίας της προκαλουμένης ψυχικής έντασης, ιδιαίτερα αν ο κατηγορούμενος είναι άτομο ανήλικο, ψυχανώμαλο, διανοητικά καθυστερημένο κλπ.³¹.

Ο Έλληνας ποινικός νομοθέτης έχει ρητά ορίσει (άρθρ. 13 εδ. δ' Π.Κ.), ότι «σωματική βία συνιστά και η περιαγωγή άλλου σε κατάσταση αναισθησίας ή ανικανότητας για αντίσταση με υπνωτικά ή ναρκωτικά ή άλλα ανάλογα μέσα».

§ 4. ΙΑΤΡΟΧΗΜΙΚΑ ΜΕΣΑ ΠΡΟΣ ΕΛΕΓΧΟ ΤΗΣ ΑΛΗΘΕΙΑΣ

A) Η ναρκοανάλυση³²

α) Από πολύ παλιά ήταν γνωστό, ότι ορισμένες ουσίες όταν επιδρούν στον ανθρώπινο οργανισμό έχουν ως αποτέλεσμα να παραλύουν τον έλεγχο της βούλησης, έτσι ώστε το υποκείμενο να δίνει πληροφορίες για θέματα, σκέψεις ή ιδέες του για τις οποίες αλλιώς –σε φυσι-

29. Βλ. *Di Tullio*, Avowals, σ. 22, *Ι. Ζησιάδου*, Ποινική δικονομία Τόμ. α', σ. 33.

30. Βλ. *Ι. Ζησιάδου*, Η εξέταση του κατηγορουμένου, σ. 39.

31. Βλ. *Di Tullio*, Avowals, σ. 22.

32. Βλ. σχετικά *Κ. Βουγιούκα*, Η ναρκοανάλυση ως μέθοδος διερευνήσεως του εγκλήματος και της προσωπικότητας του κατηγορουμένου, Αρμεν. 1958, σ. 91 επ., *Χ. Γιώτη*, Ο ορρός της αληθείας (ναρκοανάλυση), Αθήναι 1940, *Γ. Φιλιπποπούλου*, Η ναρκοανάλυση εν τη ψυχιατρική, Αρχείον Ιατρικών Επιστημών, τεύχ. 7-8, 1946, σ. 150, σ. 179, *Φιλιππίδου*, Δικαστική ψυχολογία, σ. 117 επ., *A. Frey*, La Narco-analyse, Revue D.P.C. 1948-49, σ. 546 επ., *G. Huybrecht*, Sérum de la verité et instruction judiciaire, Revue D.P.C. 1948-49, σ. 551 επ., *T. Collignon*, Les découvertes dangereuses, Revue D.P.C. 1948-49, σ. 558 επ., *P. Watelet*, Quelques réflexions au sujet de la narco-analyse, Revue D.P.C. 1948-49, σ. 567 επ., *G. Heuyer*, Narco-analyse et narco-diagnostic, Revue S.C.D.P.C. 1950, σ. 7 επ., *Graven*, Le problème des nouvelles techniques, Revue S.C. 1950, σ. 313 επ.